UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (neljäs jaosto)

30 päivänä huhtikuuta 2014*

Direktiivi 93/13/ETY — Elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisten sopimusten kohtuuttomat ehdot — 4 artiklan 2 kohta ja 6 artiklan 1 kohta — Sopimusehtojen kohtuuttomuuden arviointi — Ei koske sopimuksen pääkohdetta tai hinnan tai korvauksen asianmukaisuutta koskevia sopimusehtoja, mikäli ne on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi — Ulkomaan valuutan määräiset kuluttajaluottosopimukset — Vaihtokurssia koskevat sopimusehdot — Lainan antamiseen sovellettavan ostokurssin ja lainan takaisinmaksuun sovellettavan myyntikurssin välinen ero — Kohtuuttomaksi todettua ehtoa koskeva kansallisen tuomioistuimen toimivalta — Kohtuuttoman sopimusehdon korvaaminen kansallisen oikeuden dispositiivisella säännöksellä — Hyväksyttävyys

Asiassa C-26/13,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Kúria (Unkari) on esittänyt 15.1.2013 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 21.1.2013, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Árpád Kásler, ja

Hajnalka Káslerné Rábai

vastaan

OTP Jelzálogbank Zrt,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (neljäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja L. Bay Larsen sekä tuomarit M. J. Malenovský, A. Prechal (esittelevä tuomari), F. Biltgen ja K. Jürimäe,

julkisasiamies: N. Wahl,

kirjaaja: hallintovirkamies M. Aleksejev,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 5.12.2013 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— OTP Jelzálogbank Zrt, edustajanaan ügyvéd G. Gadó,

— Unkarin hallitus, asiamiehinään K. Szíjjártó ja Z. Fehér,

* Oikeudenkäyntikieli: unkari.

— Tšekin hallitus, asiamiehinään S. Šindelková ja M. Smolek,

— Saksan hallitus, asiamiehinään J. Kemper ja T. Henze,

— Kreikan hallitus, asiamiehinään G. Alexaki ja L. Pnevmatikou,

— Italian hallitus, asiamiehenään G. Palmieri, avustajanaan avvocato dello Stato P. Gentili,

— Itävallan hallitus, asiamiehenään C. Pesendorfer,

— Euroopan komissio, asiamiehinään K. Talabér-Ritz ja M. van Beek,

kuultuaan julkisasiamiehen 12.2.2014 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY (EYVL L 95, s. 29) 4 artiklan 2 kohdan ja 6 artiklan 1 kohdan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa vastakkain ovat Árpád Kásler ja Hajnalka Káslerné Rábai (jäljempänä yhdessä ”luotonottajat”) sekä OTP Jelzálogbank Zrt (jäljempänä Jelzálogbank) ja jossa on kyse sellaisen sopimusehdon, joka koskee ulkomaan valuutan määräisen lainan takaisinmaksuun sovellettavaa vaihtokurssia, väitetystä kohtuuttomuudesta.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Direktiivin 93/13 johdanto-osan 12., 13., 19., 20. ja 24. perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”kansallisten lainsäädäntöjen nykytilassa voidaan suunnitella kuitenkin ainoastaan osittaista yhdenmukaistamista; tämä direktiivi kattaa erityisesti ainoastaan ne sopimusehdot, joista ei ole neuvoteltu erikseen; on tarpeen jättää jäsenvaltioille mahdollisuus [ETY:n] perustamissopimusta asianmukaisesti noudattaen varmistaa kuluttajalle suojelun korkeampi taso tämän direktiivin säännöksiä tiukemmilla kansallisilla säännöksillä,

jäsenvaltioiden lakien ja asetusten, joissa suoraan tai välillisesti vahvistetaan kuluttajasopimusten ehdot, osalta oletetaan, että ne eivät sisällä kohtuuttomia ehtoja; – – tässä suhteessa 1 artiklan 2 kohdan ilmaisu ’pakolliset lait ja asetukset’ kattaa myös ne säännöt, joita lain mukaan sovelletaan sopimuspuolten välillä silloin, kun muusta järjestelystä ei ole sovittu,

– –

tämän direktiivin tarkoituksen mukaisesti kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa kohdistua ehtoihin, jotka koskevat sopimuksen pääkohdetta tai tavaroiden ja palvelujen hinta-laatusuhdetta; sopimuksen pääkohde ja hinta-laatusuhde voidaan kuitenkin ottaa huomioon arvioitaessa muiden ehtojen kohtuutonta luonnetta; – –

sopimukset on laadittava selvin ja ymmärrettävin ilmaisuin; kuluttajalle on tosiasiallisesti annettava tilaisuus tutkia kaikki ehdot, – –

– –

jäsenvaltioiden tuomioistuimilla tai hallintoviranomaisilla on oltava käytettävissään riittävät ja tehokkaat keinot kuluttajasopimusten kohtuuttomien ehtojen soveltamisen lopettamiseksi”.

4 Direktiivin 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Tämän direktiivin tarkoituksena on lähentää jäsenvaltioiden elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehtyjen sopimusten kohtuuttomia ehtoja koskevia lakeja, asetuksia ja hallinnollisia määräyksiä.

2. Tämän direktiivin säännökset eivät koske pakollisia lakeja tai asetuksia heijastavia sopimusehtoja eikä kansainvälisten sopimusten, joissa jäsenvaltiot ja yhteisö ovat osallisina, määräyksiä tai periaatteita, varsinkaan liikenteen alalla.”

5 Direktiivin 3 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

– –

3. Liitteessä on ohjeellinen luettelo, joka ei ole tyhjentävä, niistä ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina.”

6 Direktiivin 93/13 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ottaen huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja viitaten sopimuksentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin sekä kaikkiin muihin sopimuksen ehtoihin tai toiseen sopimukseen, josta se on riippuvainen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 7 artiklan soveltamista.

2. Sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi ei saa koskea sopimuksen pääkohteen määrittelyä, hinnan tai korvauksen riittävyyttä eikä vastineena toimitettavia palveluja ja tavaroita, jos ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.”

7 Direktiivin 5 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jos on kyse sopimuksesta, jonka kaikki tai tietyt kuluttajalle esitetyt ehdot on laadittu kirjallisesti, ehdot on aina laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi. – –”

8 Direktiivin 6 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on säädettävä, että elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia niiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja että sopimus jää muilta osin osapuolia sitovaksi, jos sopimus voi olla olemassa ilman kohtuuttomia ehtoja.”

9 Direktiivin 93/13 7 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on kuluttajien ja kilpailevien elinkeinonharjoittajien edun vuoksi varmistettava, että on olemassa riittäviä ja tehokkaita keinoja kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksissa.”

10 Direktiivin 8 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltiot voivat antaa tai pitää voimassa tämän direktiivin soveltamisalalla perustamissopimuksen mukaisia tiukempia säännöksiä varmistaakseen kuluttajalle suojelun korkeamman tason.”

11 Direktiivin 93/13 liitteen, joka liittyy sen 3 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuihin ehtoihin, 1 kohtaan sisältyy luettelo, joka ei ole tyhjentävä, sellaisista ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina. Tämän 1 kohdan j alakohtaan sisältyvät ehdot, joiden tarkoituksena tai seurauksena on ”elinkeinonharjoittajan valtuuttaminen muuttamaan sopimusehtoja yksipuolisesti ilman pätevää sopimuksessa mainittua syytä”. Saman 1 kohdan l alakohtaan sisältyvät ehdot, joiden tarkoituksena tai seurauksena on ”sen salliminen, että – – palvelujen toimittajalle annetaan oikeus korottaa [hintojaan] antamatta – – kuluttajalle vastaavaa oikeutta peruuttaa sopimus, jos lopullinen hinta on liian korkea suhteessa sopimuksen tekohetkellä sovittuun hintaan”.

12 Liitteen 2 kohta koskee g, j ja l alakohdan soveltamisalaa. Liitteen 2 kohdan b alakohdassa säädetään nimittäin, että ”j alakohta ei ole esteenä ehdoille, joiden mukaisesti rahoituspalvelujen tarjoaja varaa itselleen oikeuden muuttaa kuluttajalle maksettavaksi tulevaa korkoa tai tälle maksettavaa korkoa tai rahoituspalveluista perittäviä muita maksuja pätevästä syystä ilman ennakkoilmoitusta, jos elinkeinonharjoittaja velvoitetaan ilmoittamaan siitä toiselle osapuolelle tai toisille osapuolille mahdollisimman varhain ja jos sopimuspuolet voivat vapaasti purkaa sopimuksen välittömästi”. Liitteen 2 kohdan d alakohdassa säädetään, että ”1 alakohta ei estä hintaindeksiehtoja, jos ne ovat laillisia ja jos hintojen vaihtelumenetelmä esitetään yksityiskohtaisesti”.

Unkarin oikeus

13 Siviililain 209 §:ssä, sellaisena kuin se oli voimassa pääasiassa kyseessä olevan luottosopimuksen tekopäivänä, säädettiin seuraavaa:

”1. Yleinen sopimusehto tai kuluttajasopimuksen sopimusehto, josta ei ole erikseen neuvoteltu, on kohtuuton, jos siinä lojaliteettiperiaatteen vastaisesti ja kohtuuttomasti määritellään yksipuolisesti ja perusteetta osapuolten sopimuksesta johtuvat oikeudet ja velvollisuudet kyseisen sopimusehdon laatineen osapuolen sopimuskumppanille epäedullisella tavalla.

– –

4. Kohtuuttomia sopimusehtoja koskevia säännöksiä ei voida soveltaa sopimuksen pääkohteen määritteleviin sopimusehtoihin eikä suorituksen ja vastasuorituksen välistä tasapainoa määrittäviin sopimusehtoihin.

– –”

14 Tämän säännöksen 4 ja 5 momenttia muutettiin 22.5.2009 alkaen seuraavasti:

”4. Se, että yleistä sopimusehtoa tai kuluttajasopimuksen sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, ei ole laadittu selkeästi tai ymmärrettävästi, on sinällään peruste sopimusehdon kohtuuttomuudelle.

5. Kohtuuttomia sopimusehtoja koskevia säännöksiä ei voida soveltaa sopimuksen pääkohteen määritteleviin sopimusehtoihin eikä suorituksen ja vastasuorituksen välistä tasapainoa määrittäviin sopimusehtoihin silloin, kun mainitut ehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.”

15 Siviililain 231 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Ellei toisin ole sovittu, rahavelat on maksettava velvoitteen täyttämispaikan virallisessa valuutassa.

2. Muussa valuutassa tai kullassa määritellyt velat muutetaan maksupaikassa ja maksupäivänä sovellettavan vaihtokurssin mukaisesti.”

16 Siviililain 237 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Jos sopimus on pätemätön, on palautettava ennen sopimuksen tekoa vallinnut tilanne.

2. Jos ennen sopimuksen tekoa vallinneen tilanteen palauttaminen on mahdotonta, tuomioistuin voi todeta sopimuksen sovellettavaksi siihen saakka, kunnes se on antanut ratkaisunsa. Pätemätön sopimus voidaan todeta päteväksi, jos pätemättömyyden syy on poistettavissa poistamalla suhteeton etu, erityisesti koronkiskontasopimuksissa, joissa epäsuhta osapuolten suoritusten välillä on ilmeinen. Tällaisessa tilanteessa on määrättävä mahdollisesti ilman vastasuoritusta jäävien suoritusten palauttamisesta.”

17 Siviililain 239 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Silloin kun sopimus on pätemätön osittain, se on kaikilta osin pätemätön ainoastaan siinä tapauksessa, että sopimuspuolet eivät olisi tehneet sopimusta ilman sen pätemätöntä osaa. Lailla voidaan poiketa tästä säännöksestä.

2. Silloin, kun kuluttajasopimus on pätemätön osittain, se on kaikilta osin pätemätön ainoastaan siinä tapauksessa, että sitä ei voida panna täytäntöön ilman pätemätöntä osaa.”

18 Siviililain 239/A §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Sopimuspuolet voivat vaatia sopimuksen tai joidenkin sopimuksen ehtojen (osittainen pätemättömyys) pätemättömyyden toteamista ilman, että niiden pitää samalla vaatia pätemättömyyden seurausten soveltamista.”

19 Siviililain 523 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1. Lainasopimuksessa luottolaitos tai muu velkoja sitoutuu antamaan velallisen käyttöön tietyn määrän rahaa ja velallinen maksamaan lainatun määrän takaisin sopimuksen määräysten mukaisesti.

2. Ellei muuta määrätä, silloin, kun velkojana on luottolaitos, velallinen on velvollinen maksamaan korkoa (pankkilaina).”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

20 Luotonottajat tekivät 29.5.2008 Jelzálogbankin kanssa sopimuksen nimeltä ”valuuttaluottosopimus, jonka vakuutena on kiinnitys kiinteistöön” (jäljempänä luottosopimus).

21 Jelzálogbank myönsi tämän sopimuksen I/1 kohdan mukaisesti luotonottajille 14 400 000 Unkarin forintin (HUF) lainan, ja siinä täsmennettiin, että ”lainan määrä valuutassa määritellään pankin lainanantopäivänä soveltaman valuutan ostokurssin mukaisesti”. Tämän I/1 kohdan mukaan ”myönnetty laina, sille sovitut korot ja käsittelykulut sekä viivästyskorot ja muut kulut määritellään ulkomaan valuutassa lainan antamisen jälkeen”.

22 Jelzálogbankin lainan antopäivänä soveltaman Sveitsin frangin (CHF) ostokurssin mukaan lainan määrä oli 94 240,84 CHF. Luotonottajien oli maksettava laina takaisin 25 vuoden ajanjakson kuluessa kuukausierinä, joiden maksupäivä oli kunkin kuun neljäs päivä.

23 Sopimuksen II kohdan nojalla lainan nimelliskorko oli 5,2 prosenttia, ja kun siihen lisättiin 2,04 prosentin käsittelykulut, todelliseksi vuosikoroksi saatiin 7,43 prosenttia luottosopimuksen tekopäivänä.

24 Sopimuksen III/2 kohdan (jäljempänä III/2-sopimusehto) mukaan ”luotonantaja määrää kunkin kuukausierän määrän Unkarin forintteina [ulkomaan] valuutan sen myyntikurssin mukaan, jota pankki soveltaa eräpäivää edeltävänä päivänä”.

25 Luotonottajat nostivat kanteen Jelzálogbankia vastaan ja vetosivat III/2-sopimusehdon kohtuuttomuuteen. He väittivät, että kyseisessä ehdossa Jelzálogbankille annetaan oikeus laskea erääntyvä kuukausilyhennys sen soveltaman ulkomaan valuutan myyntikurssin perusteella, vaikka se määrittää annetun lainan määrän tähän valuuttaan soveltamansa ostokurssin perusteella, mikä antaa sille siviililain 209 §:ssä tarkoitetun yksipuolisen ja perusteettoman edun.

26 Ensimmäisen asteen tuomioistuin hyväksyi kanteen. Tämän jälkeen muutoksenhakutuomioistuin vahvisti kyseisen tuomion. Muutoksenhakutuomioistuin totesi tuomiossaan, että sen kaltaisessa luottoliiketoimessa, joka oli kyseessä sen käsiteltävänä olevassa asiassa, Jelzálogbank ei antanut asiakkaan käyttöön ulkomaan valuuttaa. Muutoksenhakutuomioistuin totesi sitä vastoin, että Jelzálogbank sitoi Unkarin forintteina suoritettavat kuukausierät voimassa olevaan Sveitsin frangin valuuttakurssiin Unkarin forintteina annetun lainan takaisinmaksun indeksoinnin varmistamiseksi. Jelzálogbank ei tarjonnut luotonottajille mitään ulkomaan valuutan ostoon tai myyntiin liittyviä rahoituspalveluja, joten se ei voinut vastasuorituksena näennäisestä suorituksesta soveltaa lainan lyhennyksiin eri vaihtokurssia kuin lainan antamiseen. Muutoksenhakutuomioistuin katsoi myös, että III/2-sopimusehto ei ollut selkeä eikä yksiselitteinen, koska sen perusteella ei ollut mahdollista määritellä, mihin seikkoihin annetun lainan määrän ja sen lyhennyserien määrän laskentatavan ero perustuu.

27 Jelzálogbank valitti muutoksenhakutuomioistuimen antamasta tuomiosta ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen. Se väitti erityisesti, että III/2-sopimusehto kuuluu siviililain 209 §:n 4 momentissa tarkoitetun poikkeuksen soveltamisalaan, koska sen nojalla pankki sai tuloja, jotka ovat vastasuoritus velallisten saamasta valuuttaluotosta, ja koska sillä katettiin luottolaitokselle valuutan markkinoilta ostamisesta aiheutuneita kuluja, joten sen väitettyä kohtuuttomuutta ei ole tarpeen tutkia kyseisen lain 209 §:n 1 momentin nojalla.

28 Luotonottajat vaativat kohtuuttomuuden tutkimista. He väittivät tältä osin, ettei Jelzálogbank voi vedota heitä vastaan pankkikäytäntöjen erityispiirteisiin ja siirtää heidän maksettavakseen näistä käytännöistä mahdollisesti aiheutuvia kuluja, minkä seurauksena pankin omat tulonlähteet ja sovittu laina sekoittuisivat keskenään. Luottosopimuksen tehdessään luotonottajat ovat suostuneet siihen, että laina annettiin heille kansallisessa valuutassa eli Unkarin forinteissa. III/2-sopimusehto ei myöskään ole selkeä.

29 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan ensin on selvitettävä, kattaako direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu sellaisen sopimusehdon käsite, jolla määritellään ”sopimuksen pääkohde”, kaikki luotonottajan maksaman rahamääräisen vastasuorituksen osatekijät, mukaan lukien

lainan antamiseen ja sen takaisinmaksuun sovellettavien vaihtokurssien välisestä erosta aiheutuvat summat, vai kuuluuko tähän käsitteeseen lainan antamisen lisäksi ainoastaan nimelliskoron maksaminen.

30 Jos direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua ensimmäistä poikkeusta on tulkittava tällä suppeammalla tavalla, on sen mukaan seuraavaksi tutkittava, voidaanko katsoa, että vaihtokurssien välisestä erosta aiheutuva maksuvelvollisuus koskee korvauksen tai hinnan asianmukaisuutta palveluun nähden ja kuuluu siten direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuun ”korvaukseen” ja siinä säädettyyn toiseen poikkeukseen.

31 Tässä yhteydessä on sen mukaan myös kysyttävä, edellyttääkö tämän toisen poikkeuksen soveltaminen sellaisessa tapauksessa, jossa korvaus on vastasuoritus useista suorituksista koostuvasta palvelusta, sen selvittämistä, vastaako kyseinen korvaus, joka on käsiteltävässä asiassa vaihtokurssien välisestä erosta aiheutuva summa, jotain todellista suoritusta suoraan pankilta kuluttajalle.

32 Lisäksi siitä edellytyksestä, jonka mukaan vain ”selkeästi ja ymmärrettävästi” laaditut ehdot voivat kuulua direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan soveltamisalaan, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin arvioi, että sen tehtävänä on tulkita kansallista lainsäädäntöä tämän direktiivin tavoitteiden mukaisesti ja arvioida sellaisten sopimusehtojen kohtuuttomuutta, jotka eivät täytä tätä edellytystä, vaikka kyseistä edellytystä ei ollutkaan vielä otettu osaksi kansallista oikeutta luottosopimuksen tekohetkellä.

33 Tämän edellytyksen täsmällinen ulottuvuus on sen mukaan kuitenkin edelleen epävarma. Sen voisi ymmärtää siten, että kaikkien sopimusehtojen on oltava kielellisesti ja kieliopillisesti ymmärrettäviä. Se voisi kuitenkin myös tarkoittaa laajemmin sitä, että tietyn sopimusehdon käytön taloudellisten syiden ja sopimusehdon suhteen muihin sopimuksen ehtoihin on oltava selkeitä ja ymmärrettäviä.

34 Mikäli III/2-sopimusehto todetaan kohtuuttomaksi, on lopuksi vielä selvitettävä, sovelletaanko direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdasta johdettua periaatetta, joka on vahvistettu tuomion Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349) 73 kohdassa, myös pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa, kun luottosopimus ei voi olla olemassa kyseisen sopimusehdon poistamisen jälkeen. Jos näin on, Kúria kysyy, onko tämä periaate esteenä sille, että kansallinen tuomioistuin muuttaa kyseistä sopimusehtoa sen kohtuuttomuuden poistamiseksi erityisesti korvaamalla sopimusehdon kansallisen oikeuden dispositiivisella säännöksellä, kuten muutoksenhakutuomioistuin on tehnyt.

35 Tässä tilanteessa Kúria on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko [direktiivin 93/13] 4 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että kun on kyse sellaisesta lainasta, joka on ilmaistu ulkomaan valuuttana mutta annettu kansallisessa valuutassa ja jonka kuluttaja voi maksaa takaisin ainoastaan kansallisessa valuutassa, vaihtokurssia koskeva sopimusehto, josta ei ole neuvoteltu erikseen, voi olla osa ’sopimuksen pääkohteen määrittelyä’?

Jos näin ei ole, onko direktiivin [93/13] 4 artiklan 2 kohdan toisen ehdon perusteella katsottava, että [valuutan] osto- ja myyntikurssin välisestä erosta muodostuu korvaus, jonka asianmukaisuutta suoritettuun palveluun nähden ei voida arvioida kohtuuttomuuden toteamiseksi? Vaikuttaako tähän jotenkin se, onko rahalaitoksen ja kuluttajan välillä tosiasiallisesti toteutunut jokin valuuttakaupan toimi?

2) Jos direktiivin [93/13] 4 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että kansallinen tuomioistuin voi tutkia kansallisen lainsäädännön estämättä myös mainitussa artiklassa tarkoitettujen sopimusehtojen kohtuuttomuuden siinä tapauksessa, että kyseisiä ehtoja ei ole laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi, merkitseekö tämä viimeksi mainittu vaatimus, että sopimusehtojen sinällään on

oltava kuluttajalle kieliopillisesti selkeitä ja ymmärrettäviä vai että tämän lisäksi sopimusehdon käytön taloudellisten perusteiden ja sen suhteen muihin sopimusehtoihin on myös oltava selkeitä ja ymmärrettäviä?

3) Onko direktiivin [93/13] 6 artiklan 1 kohtaa ja [tuomion Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349] 73 kohtaa tulkittava siten, että kansallinen tuomioistuin ei voi poistaa kuluttajan hyväksi kuluttajan kanssa tehdyn luottosopimuksen yleisiin ehtoihin kuuluvan kohtuuttoman ehdon pätemättömyyttä muuttamalla kyseistä sopimusehtoa tai täydentämällä sitä, jos siinä tapauksessa, että kyseinen ehto poistetaan, sopimus ei voi olla olemassa muiden sopimusehtojen perusteella? Onko tältä osin merkitystä sillä, että kansallisessa lainsäädännössä on dispositiivinen säännös, joka siinä tapauksessa, että pätemätön ehto poistetaan, sääntelee kyseistä oikeudellista kysymystä?"

Ennakkoratkaisukysymykset

Ensimmäinen kysymys

36 Ensimmäisellä kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee pääasiallisesti, onko direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että ilmaisut "sopimuksen pääkohde" ja "hinnan tai korvauksen riittävyys ja vastineena toimitettavat palvelut ja tavarat" kattavat elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan väliseen ulkomaan valuutan määräiseen luottosopimukseen sisältyvän sellaisen sopimusehdon, josta ei ole erikseen neuvoteltu, kuten pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen sopimusehdon, jonka mukaan lainan lyhennyserien määrän laskemiseen käytetään tämän valuutan myyntikurssia.

37 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sekä unionin oikeuden yhtenäinen soveltaminen että yhdenvertaisuusperiaate edellyttävät, että unionin oikeuden sellaisen säännöksen sanamuotoa, joka ei sisällä nimenomaista viittausta jäsenvaltioiden oikeuteen säännöksen sisällön ja ulottuvuuden määrittämiseksi, on tavallisesti tulkittava koko Euroopan unionissa itsenäisesti ja yhtenäisesti ja että tässä tulkinnassa on otettava huomioon säännöksen asiayhteys ja kyseisellä lainsäädännöllä tavoiteltu päämäärä (ks. mm. tuomio Fish Legal ja Shirley, C-279/12, EU:C:2013:853, 42 kohta).

38 Tämä koskee siten direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja ilmaisuja, koska kyseinen säännös ei sisällä nimenomaista viittausta jäsenvaltioiden oikeuteen sisältönsä ja ulottuvuutensa määrittämiseksi.

39 Lisäksi unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivillä 93/13 toteutettu suojajärjestelmä perustuu ajatukseen siitä, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli sekä neuvotteluaseman että tietojen puolesta, mikä johtaa kuluttajan sitoutumaan elinkeinonharjoittajan ennakolta laatimiin sopimusehtoihin ilman, että hän voisi vaikuttaa niiden sisältöön (ks. mm. tuomio Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, 27 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

40 Tämän heikomman aseman vuoksi direktiivillä 93/13 asetetaan jäsenvaltioille velvollisuus säätää järjestelmästä, jolla voidaan varmistaa, että kaikki sellaiset sopimusehdot, joista ei ole erikseen neuvoteltu, voidaan tutkia niiden kohtuuttomuuden arvioimiseksi. Tältä osin kansallisen tuomioistuimen tehtävä on arvioida direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa ja 5 artiklassa säädettyjen edellytysten perusteella, täyttääkö tällainen sopimusehto direktiivissä asetetut lojaliteettiperiaatteen mukaiset vaatimukset sekä tasapainon ja avoimuuden vaatimukset, kun otetaan huomioon käsiteltävän asian olosuhteet (ks. vastaavasti tuomio Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, 22 kohta ja tuomio RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, 42–48 kohta).

41 Direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdalla, luettuna yhdessä direktiivin 8 artiklan kanssa, annetaan kuitenkin jäsenvaltioille mahdollisuus säätää lainsäädännössään, jolla tämä direktiivi saatetaan osaksi kansallista oikeutta, että ”sopimusehtojen kohtuuttoman luonteen arviointi” ei koske tässä säännöksessä tarkoitettuja sopimusehtoja, jos nämä sopimusehdot on laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi. Tästä säännöksestä seuraa, että siinä tarkoitettujen sopimusehtojen mahdollista kohtuuttomuutta ei arvioida, mutta kuten unionin tuomioistuin on tarkentanut, ne kuuluvat direktiivillä säännellylle alalle (ks. vastaavasti tuomio Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, EU:C:2010:309, 31, 35 ja 40 kohta).

42 Koska direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa säädetään näin ollen poikkeuksesta siitä kohtuuttomien sopimusehtojen sisällöllisestä valvontajärjestelmästä, josta on säädetty tällä direktiivillä toteutetun kuluttajien suojajärjestelmän yhteydessä, tätä säännöstä on tulkittava suppeasti.

43 Säännöksessä tarkoitetaan ensinnäkin sopimusehtoja, jotka koskevat ”sopimuksen pääkohdetta”.

44 Pääasiassa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii, koskeeko III/2-sopimusehto, jonka mukaan ulkomaan valuutan määräisen lainan lyhennyserien laskemiseen käytetään tämän valuutan myyntikurssia, tässä säännöksessä tarkoitetulla tavalla luottosopimuksen ”pääkohdetta”.

45 Vaikka onkin ainoastaan ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä lausua tämän sopimusehdon luokittelusta käsiteltävän asian olosuhteet huomioon ottaen, unionin tuomioistuimella on silti toimivalta johtaa direktiivin 93/13 säännöksistä, tässä tapauksessa 4 artiklan 2 kohdasta, ne perusteet, joita kansallinen tuomioistuin voi soveltaa tai joita sen täytyy soveltaa, kun se tutkii sopimusehtoa nämä säännökset huomioon ottaen (ks. vastaavasti mm. tuomio RWE Vertrieb, EU:C:2013:180, 48 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

46 Unionin tuomioistuin on jo todennut, että direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan sääntelyn kohteena ovat yksinomaan sellaisten sopimusehtojen sisällöllisen valvonnan yksityiskohtaiset säännöt ja ulottuvuus, joista ei ole neuvoteltu erikseen ja joissa kuvataan elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välillä tehtyjen sopimusten olennaiset suoritukset (tuomio Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, EU:C:2010:309, 34 kohta).

47 Sitä, että sopimuspuolet ovat neuvotelleet sopimusehdosta sopimusvapauttaan käyttäen ja markkinaehdoin, ei voida pitää kriteerinä, joka mahdollistaisi sen arvioinnin, koskeeko tämä sopimusehto direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla ”sopimuksen pääkohdetta”.

48 Kuten direktiivin 3 artiklan 1 kohdasta ja sen johdanto-osan 12. perustelukappaleesta nimittäin käy ilmi, sellaiset sopimusehdot, joista on neuvoteltu erikseen, eivät lähtökohtaisesti kuulu direktiivin soveltamisalaan. Näin ollen sitä, onko tällaiset sopimusehdot suljettu mainitun 4 artiklan 2 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle, ei tarvitse pohtia.

49 Kun sitä vastoin otetaan huomioon myös direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan poikkeusluonne ja tästä seuraava vaatimus tulkita kyseistä säännöstä suppeasti, säännöksessä tarkoitettujen ”sopimuksen pääkohdetta” koskevien sopimusehtojen on ymmärrettävä olevan niitä, joilla vahvistetaan sopimuksen olennaiset suoritukset ja jotka sellaisenaan määrittävät sopimusta.

50 Sitä vastoin sellaiset sopimusehdot, jotka ovat luonteeltaan liitännäisiä sopimussuhteen keskeisen sisällön määrittäviin sopimusehtoihin nähden, eivät kuulu direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuun ”sopimuksen pääkohteen” käsitteeseen.

51 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä on arvioida luottosopimuksen luonteen, systematiikan ja ehtojen sekä sen oikeudellisen ja tosiasiallisen asiayhteyden perusteella, onko sopimusehto, jolla määritellään kuukausieriin sovellettava vaihtokurssi, olennainen osa velallisen suoritusta, joka koostuu velkojan hänen käyttöönsä antaman summan takaisinmaksusta.

52 Direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitetaan toiseksi sopimusehtoja, jotka koskevat ”hinnan tai korvauksen riittävyyttä ja vastineena toimitettavia palveluja ja tavaroita” tai direktiivin johdanto-osan 19. perustelukappaleen mukaisesti ”tavaroiden ja palveluiden hinta-laatusuhdetta”.

53 Pääasiassa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii, määrätäänkö III/2-sopimusehdossa, jonka mukaan lainan lyhennyserien laskemiseen käytetään ulkomaan valuutan myyntikurssia, vaikka annettu laina muunnetaan luottosopimuksen muiden ehtojen mukaan kansalliseksi valuutaksi tämän ulkomaan valuutan ostokurssin perusteella, sellaisesta kuluttajan maksuvelvollisuudesta eli velvollisuudesta maksaa lyhennysten yhteydessä tämän ulkomaan valuutan osto- ja myyntikurssin välisestä erosta aiheutuvat summat, jota voitaisiin pitää suoritetusta palvelusta annettuna ”korvauksena”, jonka asianmukaisuutta ei voida tutkia sopimusehdon kohtuuttomuuden arvioimiseksi direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan nojalla.

54 Tältä osin direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdasta käy ilmi, että sellaisten sopimusehtojen, joiden mahdollista kohtuuttomuutta ei voida arvioida, toisen ryhmän soveltamisala on rajoitettu, koska tämä poikkeus koskee vain sovitun hinnan tai korvauksen asianmukaisuutta vastineena toimitettaviin palveluihin tai tavaroihin nähden.

55 Kuten julkisasiamies pääosin toteaa ratkaisuehdotuksensa 69 kohdassa, tavaroiden tai palveluiden hinta-laatusuhdetta koskevien sopimusehtojen sulkeminen valvonnan ulkopuolelle selittyy sillä, että ei ole olemassa mitään asteikkoa tai oikeudellista arviointiperustetta, jonka puitteissa ja perusteella tällainen valvonta olisi mahdollista.

56 Tältä osin unionin tuomioistuin on jo todennut, että valvonnan ulkopuolelle jättämistä ei voida soveltaa kuluttajalle tarjottavista palveluista aiheutuvien kulujen muuttamismekanismia koskevaan sopimusehtoon (tuomio Invitel, EU:C:2012:242, 23 kohta).

57 Käsiteltävässä asiassa on lisäksi todettava, että kun poikkeus sopimusehdon kohtuuttomuuden arvioinnista koskee vain hinnan ja korvauksen asianmukaisuuden arviointia vastineena toimittaviin tavaroihin ja palveluihin nähden, poikkeusta ei voida soveltaa, kun ulkomaan valuutan myyntikurssin, jota on käytettävä tätä sopimusehtoa sovellettaessa lyhennyserien laskemiseen, ja kyseisen valuutan ostokurssin, jota on käytettävä muita luottosopimuksen ehtoja sovellettaessa annetun lainan määrän laskemiseen, on väitetty olevan epäsuhtaisia.

58 Muutoinkaan tätä poikkeusta ei voida soveltaa sopimusehtoihin, joilla III/2-sopimusehdon tavoin ainoastaan määritellään lyhennyserien laskemiseksi sen ulkomaan valuutan vaihtokurssi, jonka määräinen luottosopimus on, kun velkoja ei kuitenkaan tarjoa mitään vaihtopalvelua tämän laskennan yhteydessä, ja joihin ei näin ollen sisälly mitään ”korvausta”, jonka asianmukaisuutta vastineena velkojan toimittamaan suoritukseen nähden ei voitaisi tutkia sen kohtuuttomuuden arvioimiseksi direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan nojalla.

59 Kaiken edellä esitetyn perusteella ensimmäiseen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että

— ilmaisu ”sopimuksen pääkohde” kattaa pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen, ulkomaan valuutan määräiseen elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan väliseen luottosopimukseen sisältyvän sopimusehdon, josta ei ole erikseen neuvoteltu ja jonka mukaan tämän valuutan myyntikurssia sovelletaan lainan lyhennyserien laskemiseen, vain siinä tapauksessa, että mainitulla sopimusehdolla sovitaan sopimuksen olennaisesta suorituksesta, joka sellaisenaan määrittää sopimusta, mistä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on varmistuttava sopimuksen luonteen, systematiikan ja ehtojen sekä oikeudellisen ja tosiasiallisen asiayhteyden perusteella

— tällaisessa sopimusehdossa, siltä osin kuin siinä määrätään kuluttajan velvollisuudesta maksaa lainan lyhennysten yhteydessä ulkomaan valuutan osto- ja myyntikurssin välisestä erosta aiheutuvat summat, ei voida katsoa määrättävän ”korvauksesta”, jonka asianmukaisuutta vastineena velkojan toimittamaan suoritukseen nähden ei voitaisi tutkia sopimusehdon kohtuuttomuuden arvioimiseksi direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan nojalla.

Toinen kysymys

60 Toisella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee pääasiallisesti, onko direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että vaatimuksen siitä, että sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, on ymmärrettävä tarkoittavan sen lisäksi, että sopimusehdon on oltava kuluttajalle kieliopillisesti selkeä ja ymmärrettävä, myös sitä, että sopimusehdon käytön taloudellisten syiden ja sen suhteen muihin sopimuksen ehtoihin on oltava kuluttajan kannalta selkeitä ja ymmärrettäviä.

61 Jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo ensimmäiseen kysymykseen annetun vastauksen perusteella, että III/2-sopimusehto koskee direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla ”sopimuksen pääkohdetta”, sen kohtuuttomuutta voidaan kuitenkin arvioida, mikäli sitä ei ole laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi.

62 Jotta direktiivin 93/13 mukaiset kuluttajansuojaan liittyvät tavoitteet nimittäin taataan käytännössä, kyseinen 4 artiklan 2 kohta on aina pantava täytäntöön kokonaisuudessaan, joten ainoastaan selkeästi ja ymmärrettävästi laadittujen sopimusehtojen kohtuuttomuuden arviointi on kiellettyä (tuomio Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, EU:C:2010:309, 39 kohta).

63 Ennakkoratkaisupyynnöstä käy kuitenkin ilmi, että siihen säännökseen, jolla direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohta on saatettu osaksi kansallista oikeutta, eli siviililain 209 §:n 4 momenttiin ei sisältynyt tätä vaatimusta, jonka mukaan ehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi.

64 On muistutettava, että kun kansallisen tuomioistuimen ratkaistavana on asia, jossa vastakkain on ainoastaan yksityisiä, sen on kansallisen oikeuden säännöksiä soveltaessaan otettava huomioon kansallisen oikeuden säännöt kokonaisuudessaan ja tulkittava niitä mahdollisimman pitkälle sovellettavan direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti direktiivillä tavoitellun päämäärän kanssa yhdenmukaisen ratkaisun aikaansaamiseksi (ks. mm. tuomio OSA, C-351/12, EU:C:2014:110, 44 kohta).

65 Tältä osin unionin tuomioistuin on myös täsmentänyt, että tällä kansallisen oikeuden direktiivin mukaista tulkintaa koskevalla periaatteella on tietyt rajat. Kansallisen tuomioistuimen velvollisuutta tukeutua direktiivin sisältöön, kun se tulkitsee ja soveltaa asiaan liittyviä kansallisen oikeuden sääntöjä, rajoittavat yleiset oikeusperiaatteet, eikä tämä velvollisuus voi olla perustana kansallisen oikeuden contra legem -tulkinnalle (ks. mm. tuomio OSA, EU:C:2014:110, 45 kohta).

66 Jos kansallinen tuomioistuin katsoo direktiivin mukaista tulkintaa koskevan periaatteen perusteella, kun sitä on rajattu tällä tavoin, että kansallisen oikeuden säännöksen, jolla direktiivin 4 artiklan 2 kohta on saatettu osaksi kansallista oikeutta, voidaan katsoa sisältävän vaatimuksen siitä, että ehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, on vielä selvitettävä tämän vaatimuksen ulottuvuus.

67 Tältä osin on todettava, että tämä sama vaatimus sisältyy direktiivin 93/13 5 artiklaan, jossa säädetään, että kirjalliset sopimusehdot on ”aina” laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi. Direktiivin 93/13 johdanto-osan 20. perustelukappaleessa todetaan, että kuluttajalle on tosiasiallisesti annettava mahdollisuus tutustua kaikkiin sopimusehtoihin.

68 Tämän seurauksena vaatimusta, jonka mukaan ehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, sovelletaan kaikissa tapauksissa eli myös silloin, kun sopimusehtoon sovelletaan direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa ja kun sen direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua kohtuuttomuutta ei siten voida arvioida.

69 Tästä seuraa myös, että direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdassa mainitulla vaatimuksella on sama ulottuvuus kuin direktiivin 5 artiklan mukaisella vaatimuksella.

70 Unionin tuomioistuin on jo todennut 5 artiklasta, että ennen sopimuksen tekemistä tiedoilla sopimusehdoista ja sopimuksen tekemisen seurauksista on kuluttajalle perustavanlaatuinen merkitys. Kuluttaja päättää nimenomaan näiden tietojen perusteella, haluaako hän tehdä sopimuksen elinkeinonharjoittajan kanssa sitoutumalla tämän aiemmin laatimiin ehtoihin (ks. tuomio RWE Vertrieb, EU:C:2013:180, 44 kohta).

71 Direktiivillä 93/13 asetettu sopimusehtojen avoimuuden vaatimus ei siis voi rajoittua ainoastaan sopimusehtojen muodolliseen ja kieliopilliseen ymmärrettävyyteen.

72 Koska direktiivillä 93/13 toteutettu suojajärjestelmä perustuu ajatukseen siitä, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli muun muassa tietojen puolesta, kuten tämän tuomion 39 kohdassa on jo muistutettu, tätä avoimuuden vaatimusta on sitä vastoin tulkittava laajasti.

73 III/2-sopimusehdon kaltaisen sopimusehdon, jolla annetaan elinkeinonharjoittajalle mahdollisuus laskea kuluttajan maksettavaksi tulevien kuukausilyhennysten määrä soveltamansa ulkomaan valuutan myyntikurssin avulla, minkä seurauksena kuluttajan vastuulla olevat rahoituspalvelujen kulut vaikuttavat nousevan ilman ylärajaa, osalta direktiivin 93/13 3 ja 5 artiklasta ja sen liitteessä olevien 1 kohdan j ja l alakohdasta ja 2 kohdan b ja d alakohdasta seuraa, että avoimuuden vaatimuksen noudattamiseksi olennaisen tärkeää on se, ilmoitetaanko luottosopimuksessa avoimesti ulkomaan valuutan vaihtomenettelyn peruste ja erityispiirteet sekä tämän menettelyn suhde siihen menettelyyn, josta on määrätty lainan antamista koskevissa muissa sopimusehdoissa, siten että kuluttajalla on mahdollisuus täsmällisten ja helppotajuisten perusteiden nojalla ennakoida, minkälaisia taloudellisia seurauksia siitä hänelle aiheutuu (ks. analogisesti tuomio RWE Vertrieb, EU:C:2013:180, 49 kohta).

74 III/2-sopimusehdossa täsmennettyjen kaltaisten ulkomaan valuutan vaihtomenettelyn erityispiirteiden osalta ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on määriteltävä, voisiko tavanomaisesti valistunut ja kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen keskivertokuluttaja kaikkien olennaisten seikkojen, kuten velkojan luottosopimusta koskevien neuvottelujen yhteydessä antamien ilmoitusten ja tietojen, perusteella paitsi olla tietoinen arvopaperimarkkinoilla tavallisesti havaitusta ulkomaan valuutan osto- ja myyntikurssin välisestä erosta myös arvioida niitä mahdollisesti merkittäviä taloudellisia seurauksia, joita hänelle aiheutuu siitä, että hänen maksettavakseen tulevat lopulliset lyhennyserät lasketaan käyttäen myyntikurssia, ja näin ollen arvioida lainansa todellista hintaa.

75 Kaiken edellä esitetyn perusteella toiseen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että kun on kyse pääasiassa kyseessä olevan kaltaisesta sopimusehdosta, vaatimus siitä, että sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, tarkoittaa sen lisäksi, että sopimusehdon on oltava kieliopillisesti kuluttajalle ymmärrettävä, myös sitä, että sopimuksessa ilmaistaan avoimesti, miten kyseisessä sopimusehdossa tarkoitettu ulkomaan valuutan vaihtomenettely käytännössä toimii sekä minkälainen suhde kyseisellä menettelyllä on siihen menettelyyn, josta on määrätty lainan antamista koskevissa muissa sopimusehdoissa, siten että kuluttajalla on mahdollisuus täsmällisten ja helppotajuisten perusteiden nojalla arvioida, minkälaisia taloudellisia seurauksia siitä hänelle aiheutuu.

Kolmas kysymys

76 Kolmannella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee pääasiallisesti, onko pääasian kaltaisessa tilanteessa, jossa elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välinen sopimus ei voi olla olemassa kohtuuttoman sopimusehdon poistamisen jälkeen, direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jolla annetaan kansalliselle tuomioistuimelle mahdollisuus korjata kohtuuttoman sopimusehdon pätemättömyys korvaamalla se kansallisen oikeuden dispositiivisella säännöksellä.

77 Tältä osin unionin tuomioistuin on todennut, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä kansallisen oikeuden säännökselle, jossa sallitaan se, että kansallinen tuomioistuin, joka toteaa elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisessä sopimuksessa olevan kohtuuttoman ehdon pätemättömäksi, täydentää kyseistä sopimusta muuttamalla tämän ehdon sisältöä (tuomio Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349, 73 kohta).

78 Kun otetaan huomioon elinkeinonharjoittajiin nähden heikommassa asemassa olevien kuluttajien suojelun muodostaman yleisen edun luonne ja merkityksellisyys, direktiivissä 93/13 velvoitetaan, kuten sen 7 artiklan 1 kohdasta luettuna yhdessä direktiivin johdanto-osan 24. perustelukappaleen kanssa ilmenee, jäsenvaltiot säätämään riittävistä ja tehokkaista keinoista ”kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksissa” (ks. tuomio Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349, 68 kohta).

79 Mikäli kansallinen tuomioistuin voisi muuttaa tällaisissa sopimuksissa olevien kohtuuttomien ehtojen sisältöä, tällainen mahdollisuus saattaisi vaarantaa direktiivin 93/13 7 artiklassa tarkoitetun pitkän aikavälin tavoitteen toteutumisen. Tämä mahdollisuus nimittäin myötävaikuttaisi sen ehkäisevän vaikutuksen poistumiseen, joka kohdistetaan elinkeinonharjoittajiin jättämällä yksinkertaisesti soveltamatta tällaisia kohtuuttomia ehtoja kuluttajiin nähden, koska elinkeinonharjoittajat olisivat taipuvaisia jatkamaan tällaisten ehtojen käyttämistä tietoisina siitä, että vaikka ehdot julistettaisiin pätemättömiksi, kansallinen tuomioistuin voisi kuitenkin täydentää sopimusta tarvittavilta osin näiden elinkeinonharjoittajien etujen takaamiseksi (tuomio Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349, 69 kohta).

80 Tästä ei kuitenkaan seuraa sitä, että pääasian kaltaisessa tilanteessa direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohta olisi esteenä sille, että kansallinen tuomioistuin poistaa sopimusoikeuden periaatteita noudattaen kohtuuttoman sopimusehdon ja korvaa sen kansallisen oikeuden dispositiivisella säännöksellä.

81 Kohtuuttoman sopimusehdon korvaaminen sellaisella säännöksellä, josta direktiivin 93/13 johdanto-osan 13. perustelukappaleen mukaisesti oletetaan, ettei se sisällä kohtuuttomia ehtoja, on sitä vastoin täysin perusteltua direktiivin 93/13 tavoite huomioon ottaen, jos sen seurauksena sopimus voi olla edelleen olemassa III/2-sopimusehdon poistamisesta huolimatta ja sitoa osapuolia.

82 Kohtuuttoman sopimusehdon korvaaminen dispositiivisella kansallisella säännöksellä on direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan tavoitteen mukaista, koska vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tällä säännöksellä pyritään korvaamaan muodollinen tasapaino, joka sopimuksessa perustetaan sopimuspuolten oikeuksien ja velvollisuuksien välille, todellisella tasapainolla, jolla voidaan palauttaa sopimuspuolten välinen yhdenvertaisuus, eikä sillä pyritä siihen, että kaikki kohtuuttomia ehtoja sisältävät sopimukset todettaisiin pätemättömäksi (ks. vastaavasti tuomio Pereničová ja Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, 31 kohta ja tuomio Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349, 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

83 Jos sitä vastoin pääasian kaltaisessa tilanteessa olisi kiellettyä korvata kohtuuton sopimusehto dispositiivisella säännöksellä ja jos tuomioistuimen olisi näin ollen todettava koko sopimus pätemättömäksi, kuluttajalle voisi aiheutua erityisen haitallisia seurauksia, jolloin sopimuksen pätemättömäksi toteamisesta johtuva ehkäisevä vaikutus saattaisi vaarantua.

84 Sopimuksen pätemättömäksi toteamisesta nimittäin seuraa lähtökohtaisesti jäljellä olevan lainan summan erääntyminen välittömästi maksettavaksi sellaisen suuruisena, että tämä summa saattaisi ylittää kuluttajan maksukyvyn, ja siten negatiivinen seuraamus pikemminkin kuluttajalle kuin velkojalle, jota tämän seurauksena ei kannustettaisi luopumaan sisällyttämästä tällaisia sopimusehtoja tarjoamiinsa sopimuksiin.

85 Edellä esitetyn perusteella kolmanteen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että pääasian kaltaisessa tilanteessa, jossa elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välinen sopimus ei voi olla olemassa kohtuuttoman sopimusehdon poistamisen jälkeen, tämä säännös ei ole esteenä kansalliselle oikeuden säännökselle, jolla annetaan kansalliselle tuomioistuimelle mahdollisuus korjata tämän sopimusehdon pätemättömyys korvaamalla se kansallisen oikeuden dispositiivisella säännöksellä.

Oikeudenkäyntikulut

86 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (neljäs jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) **Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 4 artiklan 2 kohtaa on tulkittava seuraavasti:**

   — **ilmaisu ”sopimuksen pääkohde” kattaa pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen, ulkomaan valuutan määräiseen elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan väliseen luottosopimukseen sisältyvän sopimusehdon, josta ei ole erikseen neuvoteltu ja jonka mukaan tämän valuutan myyntikurssia sovelletaan lainan lyhennyserien laskemiseen, vain siinä tapauksessa, että mainitulla sopimusehdolla sovitaan sopimuksen olennaisesta suorituksesta, joka sellaisenaan määrittää sopimusta, mistä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on varmistuttava sopimuksen luonteen, systematiikan ja ehtojen sekä oikeudellisen ja tosiasiallisen asiayhteyden perusteella**

   — **tällaisessa sopimusehdossa, siltä osin kuin siinä määrätään kuluttajan velvollisuudesta maksaa lainan lyhennysten yhteydessä ulkomaan valuutan osto- ja myyntikurssin välisestä erosta aiheutuvat summat, ei voida katsoa määrättävän ”korvauksesta”, jonka asianmukaisuutta vastineena velkojan toimittamaan suoritukseen nähden ei voitaisi tutkia sopimusehdon kohtuuttomuuden arvioimiseksi direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohdan nojalla.**

2) **Direktiivin 93/13 4 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että kun on kyse pääasiassa kyseessä olevan kaltaisesta sopimusehdosta, vaatimus siitä, että sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, tarkoittaa sen lisäksi, että sopimusehdon on oltava kieliopillisesti kuluttajalle ymmärrettävä, myös sitä, että sopimuksessa ilmaistaan avoimesti, miten kyseisessä sopimusehdossa tarkoitettu ulkomaan valuutan vaihtomenettely käytännössä toimii sekä minkälainen suhde kyseisellä menettelyllä on siihen menettelyyn, josta on määrätty lainan antamista koskevissa muissa sopimusehdoissa, siten että kuluttajalla on mahdollisuus täsmällisten ja helppotajuisten perusteiden nojalla arvioida, minkälaisia taloudellisia seurauksia siitä hänelle aiheutuu.**

3) Direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että pääasian kaltaisessa tilanteessa, jossa elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välinen sopimus ei voi olla olemassa kohtuuttoman sopimusehdon poistamisen jälkeen, tämä säännös ei ole esteenä kansalliselle oikeuden säännökselle, jolla annetaan kansalliselle tuomioistuimelle mahdollisuus korjata tämän sopimusehdon pätemättömyys korvaamalla se kansallisen oikeuden dispositiivisella säännöksellä.

Allekirjoitukset